

Масал Ђорђе

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет – одсек за социологију

КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА ПОЛИТИЧКИХ СИСТЕМА : РУМУНИЈА¹

АПСТРАКТ: У оквиру овог извештаја предмет истраживања компаративне политичке анализе демократичности и стабилности јесте држава Румунија током краћег историјског периода од неких десет до тридесет година (у зависности од појединачних анализа). Установљено је да је Румунија према индексу фрагилности стабилна држава али да у поређењу са неким другим земљама нема претерано стабилну политичку димензију индекса фрагилности. Такође је установљено да *V-dem* индекси демократичности нису довољно високи да би могло бити речи о израженој изборној и либералној демократији у Румунији, при чему је важно говорити и о честим променама унутар политичког домена румунског друштва како парламентарног тако и грађанског активизма. Оно што је приметно јесте проблем корупције, који је и даље један од најважнијих проблема румунске политике.

кључне речи: Румунија, демократија, индекс, фрагилност, стабилност, демократичности, *V-dem*

---

¹ Овај рад је настао у склопу предмета Социологија политике под менторством др Александра Томашевића.

1. УВОД

У јужно-источном делу Европе са главним градом Букурештом, налази се Румунија, предмет овог извештаја и када је реч о њеном географском положају према другим земљама, граничи се са: Србијом, Бугарском, Молдавијом, Мађарском и Украјином². Стриктно географски гледано она је дванаеста земља по површини у Европи и поприлично значајан део Румуније обухватају Карпати (31% територије ове земље од планинским рељефом), а осим тога има излаз на Црно море.³

1.1. Веома кратак историјски преглед (1856-1989)

Историјски гледано територије Румуније су биле предмет различитих освајачких политика и сукоба како римског тако и отоманског царства (и других). Због своје комплексности шира генеза настанка румунске државе овде неће бити разрађена. Оно што је овде значајно за сада рећи јесте да је територија данашње Румуније значајна историјски јер у себи садржи некадашње средњовековне кнежевине: Трансилванију, Влашку и Молдавију.⁴ Наравно потребно је нешто рећи о успостављању Румуније као независне државе.

Кнежевина Влашка и Кнежевина Молдавија путем Париског мировног споразума 1856. године стичу своју административну независност.⁵ Три године након тога, 1859., као заједнички владар Кнежевине Влашке и Кнежевине Молдавије изабран је Александар Јоан Куза (Alexandru Ioan Cuza)⁶ чиме се исказивала тежња ка унификацији ове две кнежевине под де јуре једну власт (де факто је већ постојала). Пар недеља након што су отоманске власти признале независност, декретом 23. децембра 1861. године, унификације је преведена крају.⁷ У фебруару 1862. усвојен је закон који одбацује Врховну комисију у Фокшани и доводи до стварања новог ентитета, сада са именом Румунија.⁸

² <https://washington.mae.ro/en/romania/312#null> Приступљено <30.03.2020.>

³ Исто

⁴ Hitchins, Keith. (2014). A Concise History of Romania. New York: Cambridge University Press. стр. 28

⁵ Исто, 92

⁶ Исто, 104

⁷ Исто, 105

⁸ Исто, 106

Поред претходног историјског догађаја важно је рећи да је у првим годинама Другог светског рата чувала војну неутралност да би 1916. године објавила рат Аустроугарској.⁹ Претрпела је значајне губитке како људства тако и територије¹⁰, али се свакако после рата нашла на листи победница и добила је нове територије (Буковину, Бесарабију и Трансилванију)¹¹. Након тога је следио период мира и многих међународних односа попут Мале Антанте (Чехословачка, Југославија и Румунија)¹². Други светски рат је компликованији. Румунија се у почетку нашла на страни Сила Осовине. Да би касније дошло до промене страна и Румунија је прекинула односе сарадње са нацистичком Немачком и ушла у примирје са силама Алијансе.¹³ Након многих територијалних и геополитичких промена, Румунија је крај рата и период после њега дочекала као сателитска држава Совјетског савеза. Постала је чланица Варшавског пакта (пакта усмереног против НАТО алијансе) 1955. и тиме је њена војна моћ била под управом Москве.¹⁴

Можда један од најзначајнијих догађаја модерне румунске историје јесте прекидања потлаченог односа са Совјетским савезом и стицање своје потпуне независности. Румунска револуција из 1989. проузрокована многим економским и друштвеним проблемима условила је демократизацију и модернизацију друштва. Чаушескова (Nicolae Ceaușescu) опсесија враћања читавог националног дуга довела је до општег сиромаштва и означила је крај његовог комунистичког режима¹⁵ (који је трајао од 1971 до 1989)¹⁶. Више о овим последицама говориће се у наредним поглављима који се тичу демократије.

⁹ Исто, 152

¹⁰ Исто, 153-154

¹¹ Исто, 156

¹² Исто, 195

¹³ Исто, 213-215

¹⁴ Исто, 234

¹⁵ Исто, 289

¹⁶ Исто, 278

1.2. Румунија данас

Од значајних глобалних организација, Румунија је данас чланица: НАТО-а¹⁷, Европске уније¹⁸, Уједињених нација¹⁹, Међународног монетарног фонда²⁰, Европске свемирске организације²¹, Светске здравствене организације²², Савета Европе²³, Светске трговинске организације²⁴, Европске инвестиционе банке²⁵; као и многих других организација.

Популација Румуније према последњем попису износи 20,121,641 становника према попису из 2011²⁶. Пет највећи градова су²⁷: Букурешт (1,883,425), Клуж-Напока (324,576), Темишвар (319,279), Јаши (290,422) и Констанца (283,872). Просечна старост становништва 2015. године је износила око 41.3 године и према неким предикцијама становништво Румуније стари.²⁸

БДП Румуније према предикцијама и податцима за 2019. Годину износио је 250 милијарди долара.²⁹ У 2018. години, више од 50% БДП-а су доприносиле само индустрија и трговина.³⁰ Наравно, румунска економска ситуација је повољна због различитих организација којих је члан, а најважније, зато што је члан Европске уније.

Румунију су у скоријем периоду погодили многи таласи масовних протеста против структура власти, који су се свакако одразили на демократију и стабилност ове државе. У контексту ове анализе, неизоставна је и та чињеница, како би анализа у одређеној мери могла бити ојачана са ово значајном варијаблом (у контексту политичких дешавања).

¹⁷ https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm Приступљено <31.03.2020.>

¹⁸ https://europa.eu/european-union/about-eu/countries_en Приступљено <31.03.2020.>

¹⁹ <https://www.un.org/en/member-states/> Приступљено <31.03.2020.>

²⁰ <https://www.imf.org/external/np/sec/memdir/memdate.htm> Приступљено <31.03.2020.>

²¹ https://www.esa.int/About_Us/Corporate_news/Member_States_Cooperating_States Приступљено <31.03.2020.>

²² https://www.who.int/choice/demography/by_country/en/ Приступљено <31.03.2020.>

²³ <https://www.coe.int/en/web/about-us/our-member-states> Приступљено <31.03.2020.>

²⁴ https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org6_e.htm Приступљено <31.03.2020.>

²⁵ <https://www.eib.org/en/about/governance-and-structure/shareholders/index.htm> Приступљено <31.03.2020.>

²⁶ Institutul Național de Statistică. (2013). Recensământul populației și locuințelor -2011 (на румунском). Bucharest: Institutul Național de Statistică. стр. 4

²⁷ Institutul Național de Statistică. (2014). Recensământul populației și al locuințelor 2011 - Populația stabilă (rezidenți) pe județe, categorii de localități, municipii, orașe, comune și localități componente (на румунском). Bucharest: Institutul Național de Statistică.

²⁸ <https://www.statista.com/statistics/372402/average-age-of-the-population-in-romania/#statisticContainer> Приступљено <31.03.2020.>

²⁹ <https://tradingeconomics.com/romania/gdp> Приступљено <31.03.2020.>

³⁰ <https://www.romania-insider.com/industry-trade-growth-engines-first-half-2018/> <31.03.2020.>

2. ИНДЕКС ФРАГИЛНОСТИ РУМУНИЈЕ

2.1. Фрагилност/стабилност

Фрагилност државе подразумева крхкост државе да функционише по демократским начелима како уопштено тако и према специфичним индикаторима и може се манифестовати као: немогућност државе да управља својим територијама или превелика монополизација при управи; нелегитимност ауторитета и мањак колективних одлука; немогућност испуњавања јавних служби итд.³¹ Индекс фрагилности (Fragility State Index – FSI) функционише тако што је нижа вредност индикатор стабилности (у функционисању државе) док је виша вредност индикатор мањка стабилности односно фрагилности.³² Из тога следи да вредности индекса фрагилности:³³ 10-39 показује одрживост у функционисању; 40-69 показују стабилност у функционисању; 70-99 је упозорења на потенцијалну фрагилности; 100-120 је (црвена) узбуна и индикатор је изражене фрагилности при функционисању државе. Битно је напоменути да је између сваких зона (нпр. 10-39) низ нивоа (вредност једног нивоа је 10 јединица) при чему се сваки нижи одраз веће стабилности у односу на претходни.³⁴ Укупан скор фрагилности добија се као сума појединачних индекса фрагилности за сваки од различитих индикатора (политички, економски, друштвени и индикатор кохезије, сваки са три индекса, укупно 12)³⁵, тако да су вредности ових појединачних индекса доста мање (крећу се у референтним вредностима 10-0).

2.2. Скор фрагилности Румуније

Након појашњења уопштене терминологије и методолошке стране, сада се дајте осврт на конкретан друштвени оквир државе Румуније. На почетку предмет анализе ће бити укупан скор фрагилности и његово објашњење. Да би ова анализа била богатија али и потпунија, потребно је укључити и графичка квантитативна средства, као што су то графикони.

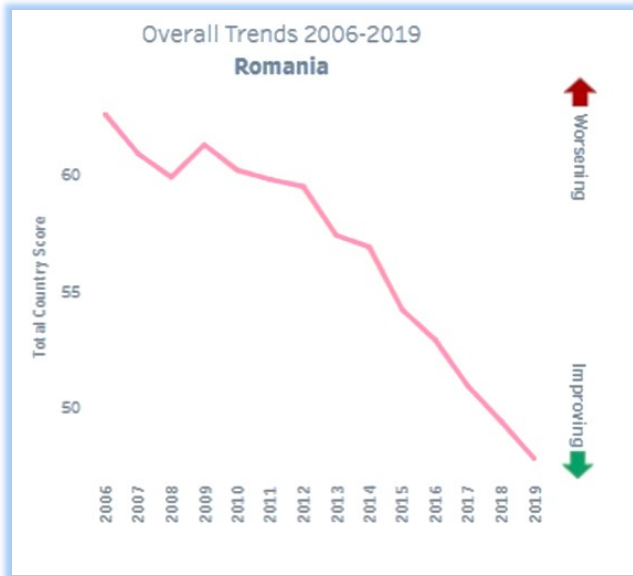
³¹ <https://fragilestatesindex.org/frequently-asked-questions/what-does-state-fragility-mean/> Приступљено <01.04.2020.>

³² Fund for Peace. (2019). Fragile States Index 2019. Fund for Peace. стр. 33

³³ Исто, 4-5

³⁴ Исто

³⁵ <https://fragilestatesindex.org/indicators/> Приступљено <01.04.2020.>

Графикон 1 – Општи индекс фрагилности Румуније за период од 2006-2019. године

На приложеном графикону ¹³⁶ може се видети општи индекс фрагилности Румуније за период од 2006-2019. године. Оно што је на први мах одмах уочљиво јесте да је овај општи индекс у паду, што је показатељ повећане стабилности румунске државе. Наиме, он је за тринаест година опао за више од 15 јединица, односно за један ниво и 2019. године је износио 47.8.³⁷

Према претходној методологији Румунија показује стабилност у функционисању и чак шта више, са обзиром на нагли пад указује на повећавање стабилност функционисања (ако тренд остане исти).

Занимљиво је уочити и да је још стрмији пад забележен 2012. године, године масовних протеста у Румунији³⁸. Уз прекиде, протести у Румунији су трајали све до 2015. године и везивали су се око различитих садржаја³⁹, но треба указати и на протесте 2017-2019.⁴⁰ Управо могућност румунског народа да утиче на политичке и друштвене процесе уопште, свакако је један од индикатора демократичности и позитивне рефлексije на индекс фрагилности. Али је опет ту питање његове истинске друштвене стабилности. Но, ипак треба напоменути да су код друштвене димензије индекса фрагилности сви индикатори били у паду (поготово она која се тиче демократских притисака), док је страни интервенционизам био у порасту али од 2009-2016, вероватно као последица ових турбулентних времена и потребе за стабилизацијом, и да је сада у паду.⁴¹

³⁶ <https://fragilestatesindex.org/comparative-analysis/> Приступљено <01.04.2020.>

³⁷ Fund for Peace. (2019). Fragile States Index 2019. Fund for Peace. стр. 6

³⁸ <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/what-romania-can-teach-western-world/> Приступљено <01.04.2020.>

³⁹ <https://eastblog.univie.ac.at/2016/01/13/the-days-we-dont-give-in-the-romanian-social-movements-between-2012-and-2015/> Приступљено <01.04.2020.>

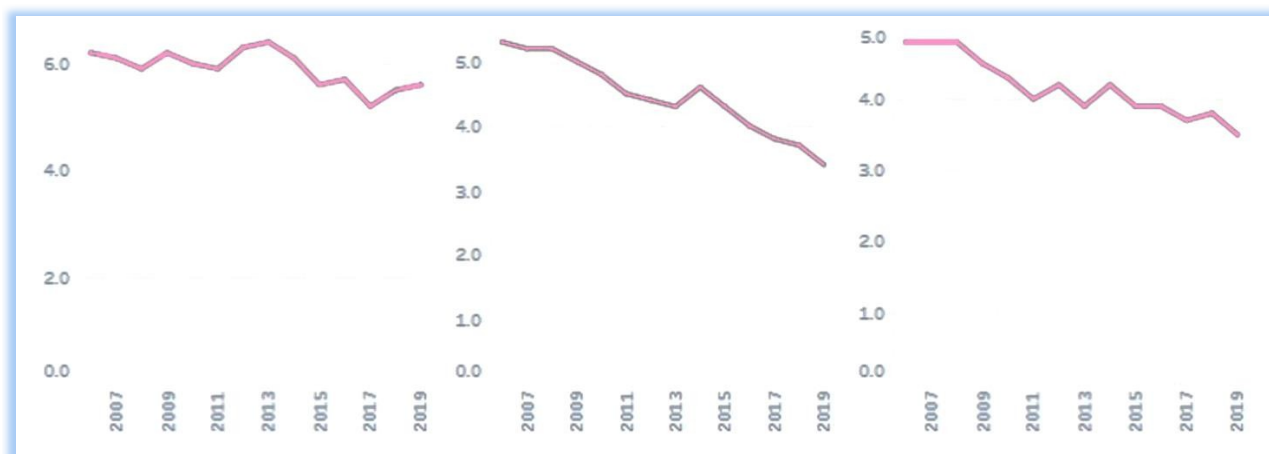
⁴⁰ <https://www.theguardian.com/world/2019/jul/23/we-are-watching-you-protesters-corruption-romania-sibiu> Приступљено <01.04.2020.>

⁴¹ <https://fragilestatesindex.org/comparative-analysis/> Приступљено <01.04.2020.>

2.3. Анализа индекса политичке фрагилности Румуније

Претходан дискурс се махом везивао на политичку димензију утицаја (иако се не смеју занемарити друге). Овде ће предмет испитивања бити баш ти политички индикатори. Укратко, потребно је нагласити да политичка димензија фрагилности у себи садржи индикаторе: П1 – државна легитимност, П2 – јавне службе и П3 – људска права и владавина закона. Укратко, П1 представља колико је држава, односно влада спрема на отворенији и транспарентнији рад према својим грађанима (и уопштеним политичким процесима према партијама) и колико грађани повратно имају поверења у своју владу (овај индикатор у себе укључује и мерење протеста).⁴² П2 се тиче постојања основних услуга која држава пружа својим грађанима: образовање, здравље, електронска и телекомуникацијска инфраструктура, протекција (од форми насиља) итд.⁴³ П3, као и П1 посматра односе грађана и државе али у контексту (државног) испуњавања и одржавања основних људских права и слобода, специфичније социјалних, политичких, законских права.⁴⁴

Сад, потребно је осврнути се на конкретан случај Румуније. Претходни индикатори су са својим вредностима и кореспондирајућим годинама су изложени у графикону 2:⁴⁵

Графикон 2– Политичка димензија индекса фрагилности са својим индикаторима: П1 (лево), П2 (у средини), П3 (десно); са својим вредностима и кореспондирајућим годинама за Румунију.

⁴² <https://fragilestatesindex.org/indicators/p1/> Приступљено <01.04.2020.>

⁴³ <https://fragilestatesindex.org/indicators/p2/> Приступљено <01.04.2020.>

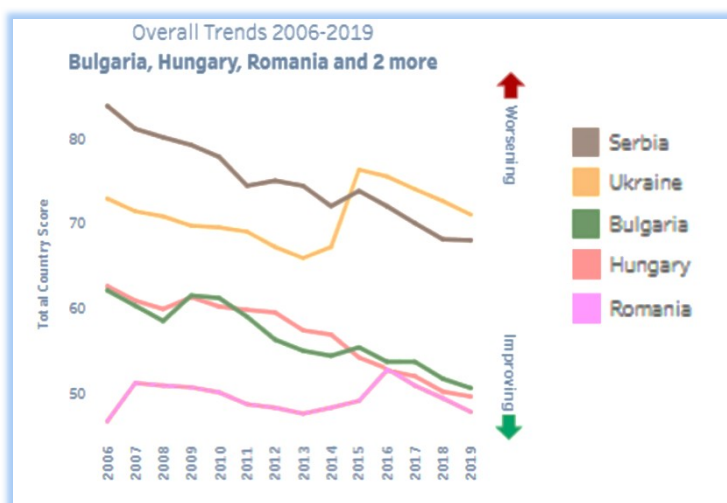
⁴⁴ <https://fragilestatesindex.org/indicators/p3/> Приступљено <01.04.2020.>

⁴⁵ <https://fragilestatesindex.org/comparative-analysis/> Приступљено <01.04.2020.>

Као што се може видети вредност индикатора П1 показује благи нагиб фрагилности, односно мање више се креће у вредностима 6-5. Овај индикатор је своју највећи вредности достигао у периоду 2013. године, односно, као што је познато, у периоду када су протести против владе били чести у Румунији. Са друге стране индикатор П2 је пао за две јединице и износи нешто мало више од 3, што наговештава већи степен стабилности у оквиру јавних служби. Другим речима, Румунија је развила систем јавних служби од свог уласка у ЕУ (мада се не може тврдити да је чланство у ЕУ допринело овоме, док се не погледа шири временски период). Људска права и слободе су такође у паду ако се посматра последња година (износи око 3.5), што значи да Румунија постиже и према овом индикатору одређени степен стабилности. Одмах су уочљиве флукуације овог индикатора у периоду демонстрација, али у последњим годинама, дошло је до стабилизације ситуације.

2.4. Румунија и суседне земље

Како би се добила комплетнија анализа румунске стабилности, следећи корак у анализи индекса фрагилности јесте компаративна анализа са њеним суседним државама. У овом случају поређено је пет држава: Србија, Украјина, Бугарска, Мађарска и Румунија. При том намерно су изабране две нове државе које су чланице ЕУ (Мађарска и Бугарска) као и две које то нису (Србија и Украјина). То је представљено на следећем графикону (3):⁴⁶

Графикон 3 - Општи индекс фрагилности за Србију, Украјину, Бугарску, Мађарску и Румунију са својим вредностима за временски период од 2006-2019.

Из овог графикона се може увидети поприлично висока стабилност земаља ЕУ (превасходно Румуније) у односу на земље које нису у ЕУ. Једино Мађарска од свих земаља се у континуираном паду од 2009. године општег индекса.

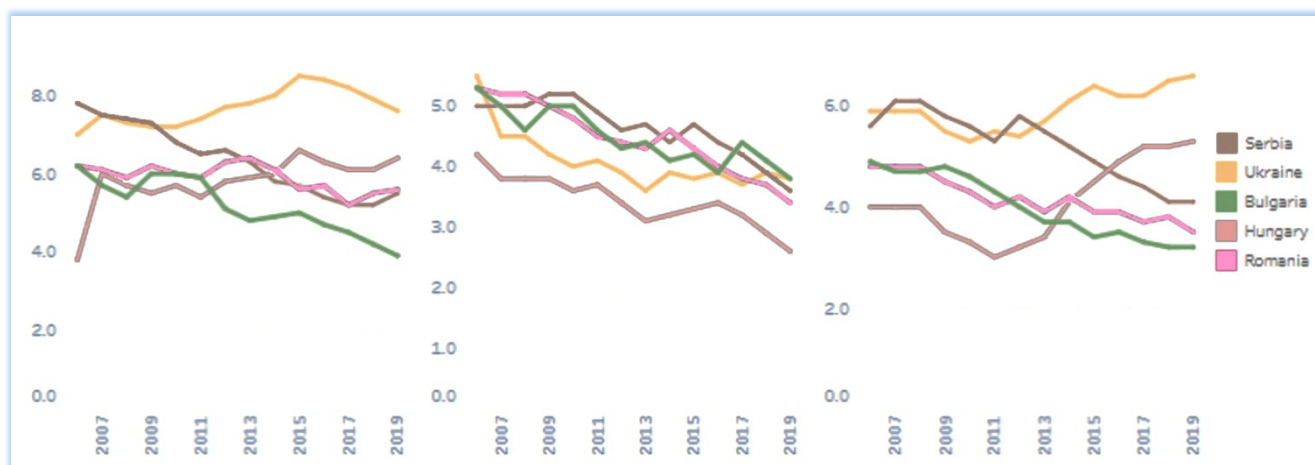
⁴⁶ <https://fragilestatesindex.org/comparative-analysis/> Приступљено <01.04.2020.>

Тиме се може рећи да тежи ка стабилности. Ове три земље ЕУ, имају индексе који се котирају од вредности 45-55 при чему спадају у зону земаља које показују стабилност у функционисању. При том, из графикана можемо видети континуирани пад коефицијента фрагилности, што значи да би се требало очекивати да ове земље буду још стабилније у свом функционисању.

Друге две земље, Србија и Украјина су за готово двадесет јединица удаљене од претходних земаља. Србија има индекс који већ две године износи 68, док је индекс Украјине 71.⁴⁷ Украјина је доживела нагли раст у периоду 2014-2015. па све до 2015-2016. који је задржао вишу вредности, али је паду, због последица про-руског сепаратизма и рата у који је она била укључена. Сасвим је адекватно очекивати да ће тада индекс фрагилности бити нешто виши.

Но, то је ипак општи индекс, сада је потребно погледати и индикаторе политичке димензије (П1,П2, П3) за сваку од ових земаља (али изложене заједно) на следећем графикону (4):⁴⁸

Графикон 4 - Политичка димензија индекса фрагилности са својим индикаторима: П1 (лево), П2 (у средини), П3 (десно); са својим вредностима и кореспонирајућим годинама за Србију, Украјину, Бугарску, Мађарску и Румунију.

Сада је ситуација доста комплекснија. Ако се почне од лакшег, може се приметити да је индикатор јавних служби (П2) у свим овим земљама приближан (осим што је у Мађарској нешто нижи) и да показује тенденцију ка паду. То у одређеној мери говори о потенцијалној већој стабилности овог сегмента друштва али у подједнак однос ставља и земље ЕУ као и оне које то нису (барем што се овог случаја тиче).

⁴⁷ Fund for Peace. (2019). Fragile States Index 2019. Fund for Peace. стр. 6-7

⁴⁸ <https://fragilestatesindex.org/comparative-analysis/> Приступљено <01.04.2020.>

Индикатор државне легитимности је идентичан за Румунију и Србију, док је у случају Бугарске нижи (око 4). Украјина је имала поприлично висок индекс фрагилности П2 (изнад 8), али то се опет може приписати ратним околностима. Ипак треба увидети да је он растао, али да је у тим периодима рата кулминирао и да сада опада. Мађарска је близу Румунији и Србији и као ове две земље (вредности 5.5-6.5), овај индикатор је у порасту, што указује на веће неповерење влади и мањак њене транспарентности. П3 је доста дифузан. За Украјину показује да постоји већа фрагилност у домену људских права и основних слобода и да је тај индикатор у порасту (што је случај и за Мађарску). У Румунији је у паду што указује на већу стабилност у домену људских права и слобода, при чему је једно Бугарска испред ње. У Србији је током прошлих периода би у значајном паду, али сада је стабилизован око вредности 4.

Румунија је у оквиру ових индикатора свакако испред доста претходних земља (једино је Бугарска мање више испред ње) и показује нешто ниже од средњих нивоа фрагилности политичке димензије. Фрагилност се повећава једно у случају односа владе и њених грађана (П1). Али из приложеног иако осетне разлике нису нешто драстично високе између Румуније и других земаља. Са аспекта политичке димензије, све државе (са изузетком Украјине) су мање-више близу. Стога једино се може рећи да остале димензије и њихови индикатори драстично утичу на пад индекса опште фрагилности и да у тим димензијама Румунија указује на поприличну стабилност у функционисању. Такође проблематично је ове индикаторе преписати и самом чланству ЕУ, поготово у контексту индикатора страног интервенционизма који чија је вредност била у порасту а од скоро је у паду.⁴⁹ Ипак, забележен је уопштени тренд стабилности Румуније, тако да у будућности, према овим подацима се може очекивати већа стабилност како уопштено, тако и за П2, П3. Што се тиче односа легитимности владе и грађана, ту је ситуација другачија, и потребно је узети у обзир следеће изборе у Румунији и контекст легитимности изборних процеса.

⁴⁹ <https://fragilestatesindex.org/comparative-analysis/> Приступљено <01.04.2020.>

3. ДЕМОКРАТИЧНОСТ РУМУНИЈЕ И ТИП РЕЖИМА ВЛАДАВИНЕ

3.1. Изборна демократија

Изборна демократија као режим владавине јесте онај који је тренутно актуелан у Румунији, и тај тип режима владавине се није мењао у односу на претходне године.⁵⁰ Што се тиче саме изборне демократије, њена основа јесте да извршиоци политичких функција морају бити предмет изборних процеса у којима ће добити одобрење од стране гласача али такође подразумева и слободу изражавања и независних медија поред изборних процеса.⁵¹ *V-dem* концепција изборне демократије се махом ослања и на Далову (Robert Dahl) интерпретацију полиархије (види изворе у фусноти).

3.2. Индекси демократичности и индекс људских права

Пре него што се може нешто више рећи о овим индексима преузетим са сајта института *V-dem* потребно их је објаснити како би анализа имала смисла. Превасходно, индекс изборне демократије (*electoral democracy index* – EDI) је квантитативни показатељ који у себе укључује варијабле попут: фер избора, слободе изражавања, слободе асоцијација, изабраних званичника итд.⁵² Овде се неће улазити у карактеристике формуле овог индекса и начина на који се она добија. Битно је само још указати да се овај индекс креће од референтних вредности 0-1 (ниска до висока вредност)⁵³. То значи да вредност 1 подразумева потпуну изборну демократију до 0 значи не постојање изборне демократије. Индекс либералне демократије (*liberal democracy index* – LDI), у себе спаја индекс изборне демократије као и индекс либералне компоненте (*liberal component index*) који указује да ли је демократски тип владавине подржан људским правима, владавином права и ограничењима званичника

⁵⁰ Anna Lührmann, Seraphine F. Maerz, Sandra Grahn, Nazifa Alizada, Lisa Gastaldi, Sebastian Hellmeier, Garry Hindle and Staffan I. Lindberg. 2020. Autocratization Surges – Resistance Grows. Democracy Report 2020. Varieties of Democracy Institute (V-Dem). стр. 26

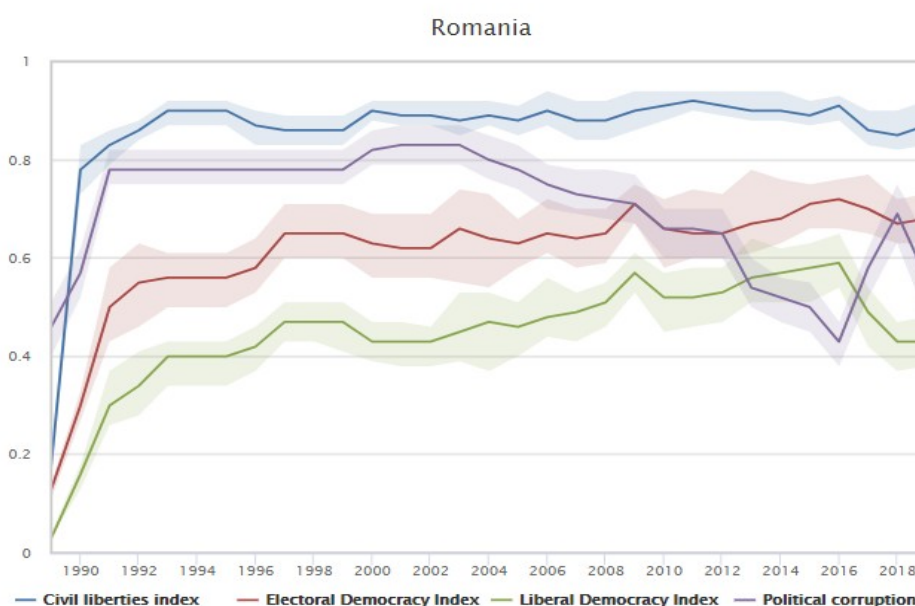
⁵¹ <https://www.v-dem.net/en/analysis/CountryGraph/> Приступљено <01.04.2020. >

⁵² Coppedge, Michael, John Gerring, Carl Henrik Knutsen, Staffan I. Lindberg, Jan Teorell, Kyle L. Marquardt, Juraj Medzihorsky, Daniel Pemstein, Nazifa Alizada, Lisa Gastaldi, Garry Hindle, Johannes von Römer, Eitan Tzelgov, Yi-ting Wang, and Steven Wilson. 2020. “V-Dem Methodology v10”. Varieties of Democracy (V-Dem) Project. стр. 5

⁵³ <https://www.v-dem.net/en/analysis/CountryGraph/> Приступљено <01.04.2020. >

преко законског система и легислатура.⁵⁴ Овај индекс се такође креће у истим интервалима као и индекс изборне демократије (0-1, ниска до висока вредност)⁵⁵. Индекс политичке корупције разлике различите домене корупције унутар самог политичког домена: извршну, легислативну и судску корупцију; као и начин на који се ова корупција врши.⁵⁶ Овај индекс се креће у вредностима 0-1 (ниска до висока вредност). Индекс цивилних слобода је индекс који мери степен либералних слобода (појединаца) и он је производ пре свега одсуства физичког насиља владиних агената над својим грађанима и одсуства ограничења приватних и политичких слобода такође од стране владе (и његова скала је идентична са претходим индексима).⁵⁷

Након саме терминолошког и методолошког објашњења, потребно је анализирати демократски контекст државе Румуније. Као и до сада, то ће бити учињено да визуелни начин, преко графикана који уједињује све ове индексе у графикону 5:⁵⁸

Графикон 5 – Вредност индекса: цивилних слобода, изборне демократије, либералне демократије и политичке корупције; за Румунију у периоду од 1989-2020. године.

⁵⁴ Anna Lührmann, Seraphine F. Maerz, Sandra Grahn, Nazifa Alizada, Lisa Gastaldi, Sebastian Hellmeier, Garry Hindle and Staffan I. Lindberg. 2020. Autocratization Surges – Resistance Grows. Democracy Report 2020. Varieties of Democracy Institute (V-Dem), стр. 10

⁵⁵ <https://www.v-dem.net/en/analysis/CountryGraph/> Приступљено <01.04.2020. >

⁵⁶ Исто

⁵⁷ Исто

⁵⁸ Исто

Са претходног графика можемо увидети нагли раст демократских процеса и процедура унутар румунског друштва након пада Чаушескувог режима 1989. године. Индекс цивилних слобода је нагло порастао због владавине демократских апаратура, на супрот (репресивних) комунистичких и релативно је висок и стабилан (0.8). Румунија је одржала релативно стабилан индекс изборне демократије током последњих 30 година (изнад вредности 0.6), што указује да се овај тип режима власти није мењао али да није достигао у потпуности своју демократичност, односно да унутар неких димензија овог индекса нису испуњени сви елементи за потпуну демократичност. Индекс либералне демократије је нижи од индекса изборне демократије и креће се у неком интервалу нешто изнад 0.4. Током претходних 30 година он је такође имао нагли скок али никада није прелазео референтну вредност од 0.6. То указује на мањкавост овог аспекта демократије унутар румунског друштва који је 2015. доживео један драстичан пад и стабилизовао се. Ово је посебно интересантно у контексту краја протеста у Румунији али и финалне мањкавости либералне демократије као могуће последице. Једини индекс који је био доста висок у односу на остале је био индекс политичке корупције (сходно ауторитарном режиму) и износио је скоро око 0.5 1989. године. Уместо да поводом нових демократских процеса овај индекс почиње да опада, он супротно од тога, као и свих индекси забележила нагли раст. Пад се може увидети негде око 2003. године. То је можда производ евроинтеграција Румуније, и потребе да се спроведу различите реформе и донесу нови закони који ће бити у складу са Европским државама. Ту је важно поново споменути протесте који су утицали да се корупција смањи терајући званичнике да подносе оставке. За сада овај индекс је у паду и износи нешто мало више од 0.5. То је и даље висок број када је у питању корупција.

Иако је румунско друштво, друштво изборне демократије, она као таква није дошла до потпуног изражаја. Главним проблем румунског друштва остаје и корупција, постојање корупције ће кочити развој демократских процедура али и контекст легитимности самих извршиоца власти. Ипак и поред овог, румунско друштво је успело да достигне и да сачува у релативно висок ниво индивидуалних слобода грађана а њихов утицај на политички живот је своју кулминацију нашао у протестима. Ови индекси у одређеној мери су повезани и са индексима политичке фрагилности. Све док се не постигне (релативно) висока стабилност унутар индикатора: П1, П2, П3); потпуна демократизација румунског друштва неће бити остварена.

4. ИЗБОРИ И ПОЛИТИЧКЕ ПАРТИЈЕ У РУМУНИЈИ

4.1. Изворни систем и структура парламента

Изборни систем у Румунији је конструисан тако да постоје одвојени председнички и парламентарни избори. Председнички избори су двокружни избори. Мандат председника траје 5 година.⁵⁹ Гласачки систем је затворени пропорционални репрезентативни систем партијских листа⁶⁰ (нешто измењеном систему који је редуковао број мандата)⁶¹. Са обзиром да је систем затворен, бирачи гласају за странке, а странке одређују ко ће од кандидата попунити освојена места (која су пропорционално распоређена на основу броја гласова).⁶²

Румунски парламент је дводомни што значи да се састоји од два посебна тела при чему се тежи ка балансу у парламентарним одлукама који се обнављају на сваке четири године⁶³:

- 1) Посланичког дома (Camera deputatilor) (329 мандата - грубо гледано један посланик иде на 73,000 становника)⁶⁵: да би странке биле изабране у Посланички дом морају освојити минимум 5% гласова на националном нивоу или минимум 20% гласова на минимум четири изборне јединице (мањине имају право на 17 мандата ако имају представника у Националном савету мањина и освоје минимум 5% гласова потребних за један мандат).⁶⁶
- 2) Сената (136 мандата): систем гласања који је био примењиван на Посланички дом важи и овде и грубо гледано један сенатор иде на 168,000 становника.⁶⁷

⁵⁹ Tănăsescu, Elena. (2012). The impossible dismissal of a president: Romanian political design. Revista Direito Mackenzie. vol. 6, n. 1, p. 116-124. стр. 119

⁶⁰ Ehin, Piret & Madise, Ülle & Solvak, Mihkel & Taagepera, Rein & Vassil, Kristjan & Vinkel, Priit. (2013). Independent candidates in national and European elections. Directorate general for internal policies.

⁶¹ http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2261_E.htm Приступљено <02.04.2020.>

⁶² <https://www.electoral-reform.org.uk/which-european-countries-use-proportional-representation/> Приступљено <02.04.2020.>

⁶³ <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=109> Приступљено <02.04.2020.>

⁶⁴ Сам податак у оквиру структуре румунског парламента је проблематичан јер се може врло лако наићи на конфликтне податке, стога је узет број који је израчунат са остварењем партија на основу избора.

⁶⁵ http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2261_E.htm Приступљено <02.04.2020.>

⁶⁶ Deloy, Corinne. (2016). Parliamentary elections in Romania / 11th December 2016. Fondation Robert Schuman. стр. 4

⁶⁷ http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2262_B.htm Приступљено <02.04.2020.>

Ова два дома су такође позната као и доњи (Посланички дом) и горњи (Сенат). Њихов рад је поприлично сличан. Да би одређени закон постао легалан и важећи, мора да буде одобрен од стране оба дома, али поред њих постоје и различити комитети који такође учествују у овом процесу.⁶⁸ Овај дводомни систем је конструисан да би омогућио баланс моћи и легалност закона преко демократски процеса дебате (и да би смањено екстремистичке и ауторитарне тежње доњег дома, ако до тога дође).⁶⁹

4.2. Последњи парламентарни и председнички избори

Последњи парламентарни избори у Румунији одржани су 11.12.2016. (следећи избори се очекују у децембру 2020.). Резултати су приказани у следећој табели (1):⁷⁰⁷¹

Политичка партија	Посланички дом		Сенат	
	број мандата	% ⁷²	број мандата	%
Социјалдемократска партија (Partidul Social-Democrat)	154	47	67	49
Национална либерална партија (Partidul Național Liberal)	69	21	30	22
Савез спаса Румуније (Uniunea Salvati România)	30	9	13	9
Демократска алијанса Мађара у Румунији (Uniunea Democrată Maghiara din România)	21	6.4	9	7
Алијанса либерала и демократа (Alianța Liberalilor și Democratilor)	20	6	9	7
Странка народног покрета (Partidul Mișcarea Populară)	18	5.4	8	6
Мањине	17	5.1	-	-
УКУПНО:	329	~100	136	100

Табела 1 – Резултати последњих парламентарних избора у Румунији 2016. године за Посланички дом и Сенат.

⁶⁸ <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=124> Приступљено <02.04.2020.>

⁶⁹ <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=109> Приступљено <02.04.2020.>

⁷⁰ <http://www.parties-and-elections.eu/romania.html>

⁷¹ http://archive.ipu.org/parline-e/reports/2262_E.htm Приступљено <02.04.2020.>

⁷² Процентуалне вредности које се могућ пронаћи у овој табели и у извору се не поклапају, јер су оне биле предмет поновног рачунања и сматра се да је у извору начињена грешка приликом рачунања.

У јануару 2017. године остварена је коалиција између Социјалдемократске партије и Либерално демократске алијансе, које су формирале владу.⁷³ Опозицију је представљала Национална либерална партија уз (Алијансу, Покрет спасења Румуније и Странку народног покрета. Протести из 2017. године су утицали на политички живот Румуније. О њима ће бити речи ускоро. За сада је битно само рећи да је тренутни председник Румуније је Клаус Јоханис (Klaus Werner Iohannis) изабран на изборима у новембру 2019. године када је освојио преко 63% гласова у односу на другог кандидата, Виорику Данчилу (Vasilica Viorica Dăncilă).

4.3. Власт и опозиција

Са обзиром да је дошло обрта у политици Румуније. Биће представљена тренутна ситуација, а не она која се могла забележити након избора 2016. године. Али преваходно, важно је нешто рећи од две кључно сукобљене партије из тог периода, али из тренутних дешавања, а то су: Социјалдемократска партија и Национална либерална партија.

Национална либерална партија је конзервативно-либерална партија основана 24.05.1875. од стране групе либерала⁷⁴, укратко након што је Румунија стекла своју независности. Током новије историје (деведесетих година прошлог века), доживела је фрагментацију, па услед напора унификације ојачана и апсорбовала је све партије (и била је члан разних алијанси) које су биле компатибилне са њеном центар-десно идеологијом.⁷⁵ Са друге стране, Социјалдемократска партија као главна опозиција је социјалдемократска партија која је настала 1992. одвајањем од Фронта националног спаса, под именом Фронт националног и демократског спаса да би 1993. променила своје име у Румунска партија социјалне демократије.⁷⁶ Након тога је 2001. присвојена од стране Румунске социјалдемократске партије и мења своје име у Социјалдемократска партија.⁷⁷

⁷³ https://data.ipu.org/node/140/elections?chamber_id=13509 Приступљено <02.04.2020.>

⁷⁴ <https://pnl.ro/istoria-noastra/> (на румунском) Приступљено <02.04.2020.>

⁷⁵ Исто

⁷⁶ https://nsd.no/european_election_database/country/romania/parties.html Приступљено <02.04.2020.>

⁷⁷ Исто

Тренутна политичка ситуација се доста променила када је још од 2018. дошло до смене премијера и Виорка Данчила постала први женски премијер Румуније али је њен кабинет изгубио поверење, након чега је Лудовик Орбан (Ludovic Orban) из Националне либералне партије изабран од стране председника као премијер и његова влада је добила парламентарну подршку у новембру 2019. и поред сукоба са опозицијом је основана влада идентична оној 2020.⁷⁸ Из приложеног, владајућа странка јесте Национална либерална партија, док је опозиција Социјалдемократска странка, то јест мање-више обрт ситуације која је била после избора 2016. године. Лако се може увидети да се политички живот у Румунији турбулентно мења, као и идеолошка промена владе, као производ ових дешавања.

⁷⁸ <https://www.nordeatrade.com/en/explore-new-market/romania/political-context> Приступљено <02.04.2020.>

ЗАКЉУЧАК

Демократичност у Румунији је предмет велике проблематике. Са једне стране она има значајан ниво политичке корупције и проблема власти, док са друге стране грађани показују своје незадовољство честим протестима. Изгледа да демократија постоји на улицама али не и у парламенту. Такође у узимајући у обзир овде категорије и коефицијент стабилности друштва је такође занимљив. Политички гледано Румунија се мало разликује од неки својих суседа, опет због политичких контроверзи које је погађају, што значи да у другим сегментима друштва њена стабилност је већа (јер је њен општи индекс фрагилности у зони стабилности).

Корупција и чести политички проблеми који погађају Румунију доводе и у питање ефикасности њеног дводомног система. Да ли такав парламент успева да очува демократичност? Без прецизније социолошке анализе тешко је дати прецизан одговор, али свему судећи, реакција грађанства често упућује да је одговор одричан.

Као што је скренута пажња, демократичност у Румунији није у изражено високом степену. Она постоји али није потпуна. Иако делује стабилно, питање је колико ови квантитативни индикатори стварно успевају да опишу квалитативне друштвене оквире румунског друштва и остаје једино питати каква би била друштвена (и политичка) реалност када би Румунија извршила реформу изборног система и какав тренд у политичкој али у уопштеној демократичност може бити очекиван након тога.